

Zus en broer; Karen en Richard Carpenter

Uit hetzelfde NEST

Vroeger vloog je elkaar in de haren, maar net zo vaak was je dikke vrienden. Hoe dan ook hoorde je bij elkaar als broers of zussen. Eenmaal volwassen wordt het anders, ga je je eigen weg, heb je misschien ook je ergernissen – maar intussen zit de liefde diep. Best een ingewikkelde band. Francisca Kramer, zelf gezegend met zes stuks, verdiepte zich erin.

Versteend staan we om het sterfbed van onze moeder. De arts heeft de onvermijdelijke woorden gesproken: “Hier gaan we niks meer aan doen.” Het is zeker: onze moeder gaat overlijden. Als vijf zussen staan we daar. Onze vader en twee broers kunnen elk moment binnenkomen. We houden elkaar vast, en zeggen dat we van haar houden en dat we om haar heen staan. Ik ben verdrietig, maar toch overvalt me een diep gevoel van geluk – vanwege de intense band met mijn zes broers en zussen, en met mijn ouders, uit wie we zijn geboren. Om iets voor negenen die avond sterft mijn moeder. En zijn wij als broers en zussen meer verbonden dan ooit tevoren.”

ENORME RIJKDOM

De Surinamers zeggen het zo mooi: ‘Broers en zussen zijn het merg van je bot.’ Treffend, en volgens familietherapeute Else-Marie van den Eerenbeemt niet alleen op biologisch, maar ook op psychologisch niveau kloppend. Broers en zussen kunnen je namelijk ook ráken tot op het bot. Van den Eerenbeemt: “De band tussen broers en zussen is heel existentieel. Hij valt niet te ontkennen. En: je wordt er oud mee. Deze band is de langstlevende relatie die je zult hebben.” De invloed van broers en zussen is enorm, blijkt uit allerlei onderzoek. Else-Marie van den Eerenbeemt houdt zich hier al jaren mee bezig. In haar boek *De Liefdesladder* wijdt ze een heel hoofdstuk aan broers en zussen. Zelf komt ze ook uit een groot gezin: ze is de jongste van elf kinderen; haar oudste zus is inmiddels 85. Waar veel therapieën er vroeger op gericht waren je ‘los te maken’, pleit Else-Marie juist voor een tegengestelde beweging: verbinding. Maar dan wel in vrijheid. “Een mens is geen individu en bestaat niet zonder relaties. Het is een misvatting om te denken dat je in je doen en laten zelfstandig kunt zijn. Je maakt deel uit van een

groter geheel. Dat grotere geheel begint bij je broers en zussen. Samen met hen vorm je als kind het laboratorium van het leven, zeg maar. Je leert ontzettend veel van je broertjes en zusjes. Bijvoorbeeld het delen van de liefde van je ouders, rivaliseren en omgaan met jaloezie. Een groot gezin van herkomst kan een enorme rijkdom zijn.”

BOTSENDE KARAKTERS

Maar hoeveel je er ook van leert, soms is de band tussen broers en zussen vooral een bron van ergernis en irritatie. Uit onderzoek van *Psychologie Magazine* over familie (2006) blijkt dat we de band met onze broers en zussen gemiddeld waarderen met een 6,9. Maar liefst 25 procent van de respondenten gaf aan een slechte band te hebben, waarbij gebrek aan gemeenschappelijkheid, botsende karakters en ‘te veel nare dingen gebeurd’ als hoofdoorzaak werden aangevoerd. Veel ruzie hoeft echter niet te wijzen op een slechte relatie, integendeel. Marieke Voorpostel onderzoekt voor het Netherlands Kinship Panel Study de volwassen band tussen broers en zussen. En wat blijkt? Als het contact goed is, zijn er ook meer conflicten. Volgens Voorpostel ruziën we vaker met broers en zussen dan met vrienden: omdat de band levenslang is, zijn we minder geneigd ons in te houden. De zus-zus-relaties zijn het hechtst. Zussen praten veel – veel meer dan broers – om geografische of emotionele afstanden te overbruggen. De keerzijde: zussen kunnen vaak slecht overweg met conflicten. Marian Sandmaier schreef in haar boek *Original kin*: ‘Zussen kunnen vaak slecht overweg met conflicten. Daardoor verzwijgen veel zussen hun grieven en laten zij lang gekoesterde wrok doorsudderen tot deze uiteindelijk door iets onbelangrijks tot uitbarsting komt.’ ➔

'Het delen van de liefde van je ouders, rivaliseren, omgaan met jaloezie: van je broertjes en zusjes leer je ontzettend veel'

Met vier zussen weet ik daar alles van. Elke 'zussendag' begon jarenlang met ruzie en gejang. Het instappen in de auto en de toon waarop gevraagd werd of de stoel naar voren kon, was al aanleiding voor een nukkig stilzwijgen, en een iets te uitgesproken commentaar daaropvolgend stond garant voor de eerste tranen. Soms lopen ruzies zo hoog op, dat het contact wordt verbroken. Ik kan me dat in ons geval niet voorstellen, maar ik ken families waarin het wel is gebeurd. Onmogelijk, aldus Else-Marie van den Eerenbeemt. "Natuurlijk, je kunt ervoor kiezen geen contact meer te hebben, maar dat is hooguit 'onderbreken'. Je kunt niet zeggen: 'Hij is mijn ex-broer.'"

HET DOMME GANSJE

Wat is dat toch, dat broers en zussen elkaar zo enorm kunnen raken? "Ze hebben je als kind gekend," zegt Else-Marie daarop. "Ze weten hoe je was op de kleuterschool en wat broers en zussen als geen ander kunnen, is etiketten opplakken. Dat is bedreigend, want je komt er vaak je hele leven niet meer vanaf. De slome, de clown, de professor. In mijn praktijk had ik een vrouw die altijd het domme gansje was. Inmiddels is ze hoogleraar, maar tijdens haar oratie kon ze haar zussen niet aankijken omdat ze dan zeker wist dat ze zou gaan hakkelen." Ik moet direct denken aan de labels die mijn broer en ik voor al onze zussen en ons broertje hadden bedacht. Iedereen had een 'bek'. De 'sociale' bek, de 'slimme' bek, de 'chagrijnige' bek, de 'weke' bek en de 'felle' bek. Marian Sandmaier schrijft in haar boek *Original kin* dat veel frustratie ontstaat doordat we vinden dat onze broers en zussen meer op ons moeten lijken. "We voelen vaak sterk dat ze meer moeten denken en leven zoals wijzelf. Als ze hardnekkig hun eigen weg gaan, staat dat voor ons bijna gelijk aan verraad." In de week na mijn moeders dood leken de etiketten van vroeger wel gegraveerd op ieders voorhoofd. Iedereen schoot volledig in zijn of haar vertrouwde rol. De oudste zus door alles te regelen, lijstjes en taken bij te houden en erop toe te zien dat ze werden uitgevoerd. De middelste drie door te zorgen: boodschappen doen, een trui kopen voor onze vader en het bezoek van koffie voorzien. De oudste broer door met de begrafenisondernemer de financiën door te nemen, en de jongste twee door zich op de achtergrond te houden en in te springen indien nodig. Een escalatie dreigde toen we moesten beslissen of de kist thuis of in het rouwcentrum zou komen. In het rouwcentrum, vond mijn vader, die bang was voor te veel drukte. Thuis, vonden mijn zussen en ik. De

broers vonden dat onze vader hierin de belangrijkste stem had, maar oudste zus maakte zich hard voor het opbaren thuis. Er vloeiden tranen. Toen iedereen in de commotie even opstond, geschrokken van de huilbui, werd in mij, als een-na-jongste, de bemiddelaar wakker en legde ik onze vader snel een compromis voor. De eerste twee dagen de kist thuis, daarna in het rouwcentrum. In de hoop dat wanneer onze dode moeder eenmaal thuis zou zijn, zij daar tot het laatste moment zou blijven. En zo ging het. Oudste zus ging de strijd aan, jongste zus kopte in.

RIVALITEIT EN LOYALITEIT

Juist omdat je zo close bent, kun je elkaar enorm kwetsen. De Amerikaanse professor Frank Sulloway onderzocht in zijn studie *Born to rebel* waarom leden van dezelfde familie soms zo van elkaar kunnen verschillen. Hij stelt dat in het gezin een constante strijd tussen de kinderen woedt om het bemachtigen van de schaarse middelen, bijvoorbeeld ruimte, voeding, aandacht of liefde van de ouders. Ieder kind ontwikkelt zijn eigen strategie om zijn deel te krijgen, vooral van de genegenheid van de ouders. De plaats in de kinderrij bepaalt de tactieken die het kind kiest. Oudste kinderen zijn meer geneigd zich te conformeren aan gezag – zij willen doorgaans graag de status quo behouden en zijn daardoor vaak conservatiever. Latergeborenen blijken sneller nieuwe ideeën te omarmen en rebelleren meer. Krijgt het ene kind meer liefde van de ouders dan het andere, dan wordt de rekening later altijd vereffend, aldus Else-Marie van den Eerenbeemt. "Dat kan heel onderhuids gaan. Een politica kwam voor het eerst op tv en kreeg van iedereen in haar omgeving reacties. Behalve van haar zus, die ze uiteindelijk zelf maar belde. Na enig aandringen beloofde zus de uitzending alsnog te bekijken. Haar reactie: 'Die oorbellen kunnen écht niet hoor!'" Een typisch geval van oude rivaliteit, aldus Else-Marie van den Eerenbeemt. Maar: er zijn herkansingen. Else-Marie: "Het leven kan kantelen, waardoor oude etiketten toch losweken en rekeningen worden opgeheven. Overlijden, ziekte en verlating zijn hierbij sleutelmomenten." Ze vertelt over een cliënt in haar praktijk die al jaren gebrouilleerd was met haar zus. Tot het moment dat haar dochter verongelukte tijdens een vakantie in de Pyreneeën. De zus bleek onmiddellijk na het horen van het slechte nieuws van huis te zijn vertrokken en stond midden in de nacht in het ziekenhuis. "Dat kenmerkt de diepe loyaliteit tussen broers en zussen." Hoe close broers en zussen zijn, heeft ook veel met het gezin van

herkomst te maken. De Zwitserse psychiater Jürg Willi spreekt in zijn boek *De Partnerrelatie* bijvoorbeeld over zogeheten 'kluwengezinnen' en 'loszandgezinnen'. De eerste soort is als een kluwen wol in elkaar verstrengeld: ieder lid van het gezin reageert op wat de ander doet en er is een hoge mate van onderlinge betrokkenheid. 'Loszandgezinnen' daarentegen leven langs elkaar heen en hebben weinig contact met elkaar. Natuurlijk spelen ook omstandigheden een rol in hoe hecht de band is. Vooral in de fase waarin je je eigen gezin vormt, kan het contact met je broers en zussen nogal eens verwateren. Simpelweg door een gebrek aan tijd. "Dat hoeft helemaal niet erg te zijn," zegt Else-Marie. "Het komt heel veel voor. Vaak zie je dat het contact op latere leeftijd vanzelf intensiveert. Zussen gaan dan bijvoorbeeld samen reizen en blijken alsnog een enorme band op te bouwen. Vergeet ook niet dat broers en zussen geen vrienden zijn. Het kán, maar het hoeft niet. Je hebt ze niet zelf uitgekozen. Het is mooi als het voorkomt in een gezin, maar dat is lang niet altijd het geval." Marieke Voorpostel stelt ook dat hoe ouder we worden, hoe belangrijker een warme relatie met onze broers en zussen wordt. Ze zijn dan vaak nog de enige link die we met het verleden hebben.

ONGEVRAAGD ADVIES

Het hebben van broers en zussen kan een enorme rijkdom zijn, zo ervaar ik dat zelf ook. Maar als een-na-jongste kan het soms

ook voelen alsof je meerdere ouders hebt. Toen ik het uitmaakte met mijn eerste grote liefde, kreeg ik niet alleen indringende telefoontjes en brieven van mijn ouders, nee, ook mijn broers en zussen belden me een voor een op om tekst en uitleg te vragen, of me zelfs op het matje te roepen. Het was dat een vriendin me tot de orde riep ('Je zus bepaalt jouw leven niet!') en mijn therapeut bij wijze van uitzondering advies gaf ('Ga nou eens niet direct terug je hok in'), anders weet ik niet of ik tegen de druk bestand was geweest. Ook bemoeien broers en zussen zich gevraagd en ongevraagd met elkaars kinderen. Toen ik met mijn zwangere buik zichtbaar worstelde met onze aandachtvragende peuter, kreeg ik na een bezoek van zuslief een uitgebreide mail met tips. Want als baby nummer twee zich aandiende, zou oudste kind toch echt op zijn beurt moeten wachten. Diverse trainingsmethodes stonden in de mail beschreven, inclusief verwijzingen naar relevante pedagogische literatuur. Irritant? Nogal. Maar ook zo ontzettend liefdevol. Want wie bemoeit zich nou tot op dat niveau met mij? 'Broers en zussen zijn de hoeders van je ziel', las ik ergens. Dat is toch een mooie gedachte.

Inmiddels is mijn moeder begraven. En is het ons gelukt om in harmonie een kist uit te zoeken, kleding voor onze dode moeder, een rouwkaart te maken, een begrafenisdienst te organiseren en een mooi samenzijn daarna. Toegegeven, het verliep niet op elk moment even soepel, maar, zoals oudste zus verzuchtte: "Ik leer me steeds beter voegen." We omhelzen elkaar nog steeds, al wordt het weer wat minder. We kibbelen weer wat, over de stenen op het graf bijvoorbeeld, en denken nog vaak terug aan die bijzondere avond van Stille Zaterdag, de avond waarop onze moeder stierf. ●